

У чланку је прво указано на неколико светских илузија које су карактерисале последње деценије двадесетог и прву деценију 21. века, затим на опште карактеристике Кине као модерне државе и на њене геополитичке амбиције.

Од бројних светских илузија (изненађења, заблуда) аутор у првом реду издваја: рушење Берлинског зида и уједињење две Немачке, разбијање Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФРЈ), распад Савеза Совјетских Социјалистичких Република (СССР), доминацију Сједињених Америчких Држава (САД) и нагли успон Републике Кине. Посебно се осврће на нагли успон Кине од аграрне, неразвијене земље до модерне државе која се по бројним показатељима сврстала на друго место у међународној заједници – одмах иза Сједињених Америчких Држава.

У делу о *географским, демографским и историјским карактеристикама Кине* посебно је указано на специфичности кинеског простора, карактеристике популације најбројније на свету и веома дугу историју кинеске цивилизације. Указано је, такође, и на друштвено-политички систем и вештине управљања Кином, и на њен интензиван друштвени, привредни, војни, културни и укупан развој у последњих четврт века.

У делу о геополитичким амбицијама указано је на основне одлике кинеске геополитике која се метафорички може компарирати са великим „Путем свиле“ који симболише економску и трговинску велесилу и комуникацију с осталим делом света, и великим Кинеским зидом који штити особеност кинеске културе и традиције од осталог дела света. Указано је, такође, на основне одлике кинеске геополитике, међу којима политичка стабилност, војна, економска и технолошка моћ и снага духа народа заузимају централно место.

Кључне речи: *геополитика Кине, успон Кине, Шангајска организација, Група 77, БРИКС, геополитичке амбиције, илузија*

Увод

У последњој деценији двадесетог и првој деценији 21. века појавило се неколико значајних светских илузија.¹ Најзначајније су: пад берлинског зида и уједињење Немачке, разбијање Социјалистичке Федеративне Републике Југосла-

¹ Термин илузија латинског је порекла и, у номиналном смислу, означава: *чулну обману, варку у опажању стварности, самообмањивање, заваривање, неосновану наду, неостварљиву машту, привид, превару, умишљање, заблуду...* (Иван Клајн, Велики речник страних речи и израза, Прометеј, Нови Сад, 2007, стр. 494; и Братолуб Клаић, Речник страних речи израза и кратица, Зора, Загреб 1962, стр. 614).

вије (СФРЈ), распад Савеза Совјетских Социјалистичких Република (СССР), доминација Сједињених Америчких Држава (САД) и нагли успон Републике Кине.

Берлински зид, који је био најпознатији део источнонемачког пограничног система и „гвоздене завесе“ и симбол хладног рата, срушен је у недељама након 9. новембра 1989. Рушењем зида отпочео је процес уједињавања две Немачке који је званично окончан 3. октобра 1990. године. То је истовремено означило и разбијање СФРЈ и распад СССР-а и то је једна од значајнијих светских илузија, јер се тај процес само неколико недеља пре тога није могао ни замислити. Тежња Немачке ка уједињењу није било никакво изненађење, али је изненађење представљало понашање СССР-а и Варшавског уговора (ВУ) с једне и САД и НАТО с друге стране.

Разбијање СФРЈ је, такође, једна од светских илузија зато што је дуго била успешна, мултинационална, мултиконфесионална, мултикултурна, несврстана и, уопште, веома стабилна, социјално и здравствено уређена држава. Као таква, она се није сама распала како то неки тврде. Она је насилно разбијена, а чињеница да је њено разбијање трајало две деценије (судећи према тренутном стању то разбијање траје и данас) упућује на закључак да то није била жеља њених народа, већ милитантних национал-шовинистичких кругова, иницираних и потпомогнутих од великих сила Запада. У процесу разбијања њени грађани, који су живели у братству и јединству, водили су сурови грађански рат који је донео беду, многе патње и људске невоље, материјална разарања и страдање преко сто хиљада економски и биолошки најпродуктивнијег становништва.

Велико изненађење представља и распад СССР-а и Варшавског уговора. Та велика империја распала се без „зрна барута“ и то је једна од великих светских илузија. Никако није јасно да један савез који је располагао са огромном војном моћи препусти иницијативу Сједињеним Америчким Државама и непосредно иницира прелазак са биполарног на униполарни систем равнотеже снага. Распад СССР-а и ВУ нарочито је ослабио руску федерацију као њихових оснивача и наследника. У земљама источне Европе побеђују антикомунистичке и антисовјетске снаге. Оне, веома брзо након изласка из једног, приступају другом војно-политичком савезу. Излазе из ВУ и, скоро „преко ноћи“, приступају НАТО-у, верујући да ће на тај начин обезбедити своје виталне националне интересе. Водеће силе НАТО-а на тај начин крше споразум да се алијанса неће даље ширити према истоку. Чине се и очигледни напори да се и Русија политички, економски и војно ослаби и разједини, али њен нагли опоравак, од доласка Владимира Путина за председника, представља, такође, велику светску илузију.

Следећа светска илузија односи се на реалну и виртуелну моћ Сједињених Америчких Држава. Оне су од момента употребе нуклеарних бомби на јапанске градове Хирошиму и Нагасаки у Другом светском рату, упорно настојале да, уз претње и притиске, преузму водећу улогу у свету. На путу ка остварењу тих интереса Сједињене Америчке Државе су интензивно вршиле притисак на мале, пре свега недовољно развијене земље. У том процесу коришћена су бројна средства спољне политике од обећања и награда, преко уцењивања и притисака до претњи разних врста и употребе силе – укључујући и потенцијалну употребу нуклеарног оружја.

Свој хегемонизам Сједињене Државе су градиле на основу заједничког деловања глобалних комуникација, масовне културе, образовања, прихватљивог политичког

имица, јаке економије и војне силе. Америчка култура у годинама после Другог светског рата, па све до 21. века, доказала је своју магнетну привлачност, посебно омладине читавог света. Амерички телевизијски програми и филмови (обично с тематиком насиља) чине три четвртине укупног светског тржишта. Америчка популарна музика је доминантна, као и амерички стил живота, начин исхране и одевања (фармерке, тексас платно...), који имитирају народи широм света. Енглески је језик интернета, путем којег комуницира огроман део светске јавности. Америка је постала Мека за све оне који траже темељито образовање, па у њу имигрира пола милиона страних студената, а многи од њих, нарочито оних најспособнијих, никада се не врате у своје земље. Својим политичким стилем многи страни демократски политичари све више опонашају америчке – нарочито у доба Џ. Ф. Кенедија, а америчку политичку традицију доживљавају као *амерички културни империјализам*. У доба најмасовнијег ширења демократских облика владања америчко политичко искуство постаје егземплар за многе народе и државе. Амерички систем цивилно-војних односа снажно је утицао на прихватање цивилне контроле над војном силом у бившим социјалистичким земљама. Америка је водећа земља у Атлантском савезу (НАТО) који повезује најпродуктивније и најутицајније државе света. Развијене су и снажне билатералне политичке и војне везе с Јапаном, који и даље остаје амерички протекторат. Поред наведеног, Сједињене Америчке Државе су чланице свих значајнијих светских организација. Нарочито су значајне: Међународни монетарни фонд, Светска банка и Светска трговинска организација које су под снажном америчком доминацијом. Значајно је и то да већина земаља света користи америчке лобисте ради остваривања својих циљева и интереса. У намери да доминирају светом, Американци у политичку терминологију уводе и синтагму *нови светски поредак*. Његова суштина, према изјавама Бжежинског, Кисинџера, Буша и других, јесте у *обликовању света према новим вредностима*, а крајњи циљ – доминација над великим бројем земаља света.

Користећи већу моћ него што су је реално имале, Сједињене Државе су „зајахале“ свет, али се веома брзо показало да то стање не може дуго потрајати. То претерано коришћење силе и притисака, од такозване „меке силе“ (усмеравања активности владиних и невладиних организација, прозирне културне индоктринације и сл.) до интервенција и ратова, проузроковало је бројне отпоре америчком хегемонизму. Појавили су се и бројни унутрашњи проблеми у виду велике финансијске кризе и презадужености. Велики растући дугови, продубљивање социјалних неједнакости, култура изобиља и систем отворен за похлепне и шпекулације пољуљали су наду и поверење многих који су гајили личне амбиције да постану део америчког сна. Такозвани „рат против терора“, као и агресије на СР Југославију, Ирак, Авганистан, Либију и отворено мешање у унутрашње послове суверених земаља озбиљно су изазвали делегитимацију америчке спољне политике, чак и међу пријатељима. Све то наводи на закључак да су САД прешле свој „империјални“ зенит и да постоје и друге силе у успону, укључујући и Кину, чију реалну моћ није могуће игнорисати.

Нагли успон Кине, о којој се и даље размишља по устаљеним клишеима, нису могли предвидети ни најпрецизнији прогнозери. Устаљено је да се име Кине најчешће спомиње упоредо с цитирањем чувеног војног теоретичара *Сун Цуа*, чије су теорије актуелне вековима и миленијумима, без обзира на то да ли то неком одговарало или не, и да ли то неко признавао или не. Име Кине један део деснице на Западу обично

идентификује са „жутом најездом“ која прети да завлада светом. Иста та десница често Кину прозива за *Тјенанмен* и непознавање и непризнавање људских права. Постоје чак и мишљења да је западно тржиште преплављено јефтином кинеском робом и да је то за становнике Запада велика „економска опасност“. Кина је, међутим, за веома кратко време, од неразвијене земље израсла у веома развијену. Сврстала се у ред најразвијенијих земаља света. Тренутно је на другом месту, одмах иза Сједињених Држава, са озбиљним амбицијама да у наредних пет година заузме прву позицију. У време када у земљама Запада влада економска криза и велика презадуженост, Кина располаже девизним резервама од око три трилиона долара (више него све национално богатство Француске). Тај њен убрзани развој двоцифреном стопом раста БНД представља велико изненађење, чак и за оптимистички настројене прогнозере. Изненађење је тим веће што је Кина социјалистичка земља – односно што има друштвено-политички систем који се у свим другим социјалистичким земљама показао као неуспешан и против којег су се развијене земље запада енергично бориле. Развој Кине са њеним социјалистичким друштвено-политичким системом, дакле, представља једну велику светску илузију. Стога њене физичко-географске и демографске карактеристике и геополитичке амбиције у последње време представљају предмет интересовања бројних појединаца и институција.

Географске, демографске и историјске карактеристике Кине

Кина заузима велики део источне Азије. Граничи се са 14 држава: Вијетнамом, Лаосом, Мјанмаром, Индијом, Бутаном, Непалом, Пакистаном, Авганистаном, Таџикистаном, Киргизијом, Казахстаном, Русијом, Монголијом и Северном Корејом. Главни град је Пекинг.

По површини коју заузима Кина је четврта земља на свету са 9.596.960 км².² У западној Кини огроман део простора је неприступачан и неповољан за пољопривреду. На северозападу се налази пустиња чији поједини делови припадају Монголији и Русији, а знатан део заузимају и простори тибетске планинске области. Југоисток Кине има плодно и добро наводњавано земљиште са терасастим брежуљцима и пиринчаним пољима.

Кина је и најмногљуднија земља света. Према проценама (2012. године) она има 1,353,821,00 становника са просечном густином од 139,6 становника на 1 км². Од тога, око једне половине становништва (51%) живи у градовима. Кина је истовремено и економски веома развијена земља са бруто националним доходом од 4.900 милијарди и доходом по глави становника од 3.546 америчких долара. Претежно је пољопривредна земља, али је, захваљујући наглом приливу стручњака, капитала и технологије из Јапана и са Запада, у последње време доживела убрзану модернизацију и сврстала се у ред најразвијенијих земаља света.³

² На планине отпада 33% (чак 26% површине је више од 3000 м), на висоравни 26%, завале и базене 19%, низине 12% и побрђа 10% површине Кине. (http://bs.wikipedia.org/wiki/Narodna_Republika_Kina).

³ Детаљније о томе може се видети у: http://ru.wikipedia.org/wiki/Китайская_Народная_Республика; и http://en.wikipedia.org/wiki/People's_Republic_of_China.

Кина има и веома дугу и богату историју која обилује мноштвом разноврсних записа и археолошких података. На основу тих докумената реконструисани су политички живот и социјални процеси у дубокој прошлости Кине. Подаци древне Кине, претежно религиозно-филозофског и историјског карактера, нарочито они из којих се може видети учење Конфучија, упућују на рани развој кинеске цивилизације и сазревање кинеског народа.

Кинеска цивилизација је једна од најстаријих на свету. Према традиционалним кинеским записима стара је око пет хиљада година и протеже се до *времена три суверена и пет императора*. Записана историја подржана археолошким доказима потиче из Кинеска држава потиче од градова-држава у долини Хоангхоа, а сматра се да их је 221. године п. н. е. Ћин Ш' Хуанг ујединио у велико краљевство или царство.

Систем управљања древном Кином, који се састојао од смењивања династија једних за другом, имао је већа преимућства од оних који су били доминантни у другим, пре свега суседним земљама. Тај систем имао је позитиван одраз на кинеску цивилизацију и друштвени развој у целини, а нарочито на економију која се заснивала на пољопривредној производњи. Сукцесивне кинеске династије развиле су бирократски систем који је омогућио кинеском цару да контролише огромну територију. За кинеску цивилизацију нарочито је значајна филозофија у време Конфучија, која је била карактеристична по високој социјално-политичкој активности сваког човека. Било је, такође, интересантно и схватање да судбина човека није зависила само од божије воље, већ, пре свега, од земаљског живота и сопствених способности.

Историјски посматрано, Кина је пролазила кроз периоде политичког јединства и нејединства, а повремено су њом доминирали и туђински народи, од којих се већина стопила са Кинезима. Кина је, дакле, била под снажним политичким и културним утицајем из многих делова Азије, што је битно утицало на развој кинеске државе.

Историја Кине истовремено је и историја велике нације и кинеске елите која Кину доживљава као природно средиште света. У вези с тим постоји и кинески израз за Кину – Цхунг-куо, односно „Средишње царство“, што говори да се Кина види у центру светских односа и потврђује значај националног јединства; она је од памтивека била јединствена и поносна цивилизација. Као средиште, Кина је непрекидно ширила свој утицај на периферије и очекивала од њих да прихватају њену знатно напреднију цивилизацију. Она је вековима и миленијумима развијала и ширила своју: филозофију, економију, културу, уметност, друштвене вештине, техничку инвентивност и политичку моћ. Захваљујући томе, већим делом своје историје остала је јединствена држава. Све до око 1600. године била је водећа земља на свету. У време проглашења америчке Декларације о независности имала је око 200 милиона становника и била водећи светски мануфактурни произвођач.⁴

У наредних 150 година Кина одступа од свог пута прогреса и развоја и доживљава бројна понижења, пре свега од Велике Британије, Јапана, Америке, а делимично и од Русије. Велика Британија нанела је огромну штету и понизила Кину у Опијумском рату.⁵ Ја-

⁴ Детаљније о томе може се видети у: Збигњев Б: *Велика шаховска плоча*, стр. 38. <http://www.творац-града.цом/књиге/срибд/великашаховскаплоча.хтмл> (6. 2. 2012).

⁵ Опијумски рат је вођен између Кине и Велике Британије 1839. године. Кинески цар Тао Куанг је 1838. године забранио увоз и коришћење индијског опијума. Британски трговци отерани су из Кантона у Хонг Конг и том приликом је спаљено око 20 хиљада сандука опијума. Тај покушај забране доводи до избија-

пан је у неколико наврата окупирао делове кинеске територије и проузроковао стравична страдања људи и материјалних добара. Америка је Кини нанела велику штету због резервне подршке Јапану и Јужној Кореји, одвајања Тајвана и непрекидног војног присуства у њеном окружењу. Русија је једно време вршила притисак на кинеске северне границе, али се после кинеске револуције њихови међусобни односи нагло поправљају.

Од наведене четири земље, две за Кину не представљају потенцијалну опасност. Велика Британија више није империја, а предајом Хонг Конга затвара се то болно поглавље. Велика Британија је интересантна само у оној мери у којој ће се појављивати као амерички савезник или чланица НАТО-а. Кина са Русијом данас има веома добре пријатељске односе; склопљени су и бројни споразуми и договори о трговинској размени и војној и политичкој сарадњи. Сједињене Америчке Државе и Јапан и даље Кини представљају озбиљан проблем. Те две државе ће и даље непосредно утицати на односе у региону и на улогу Кине у међународним односима.

На нагли економски развој Кине знатно је утицао Кинески грађански рат који је завршен октобра 1949. године, када је Комунистичка партија са Мао Цедунгом на челу преузела власт над главнином Кине, сем на који се повукао Куоминтанг. Кина је 1971. постала и члан Савета безбедности УН уместо Тајвана, који је дотад представљао Кину. После Маове смрти 1976. је успео да преузме власт од Маовог наследника Хуа Куафенга. Денг није никад постао шеф партије или државе, али је својим утицајем на партију водио земљу путем економских реформи. Прагматизам којим је водио Кину огледа се у његовим речима: „Није битно да ли је мачка црна или бела, битно је да лови мишеве“.⁶ Комунистичка партија је смањила своју свеобухватну контролу. Распуштене су и задруге, а сељаци су почели добијати земљу у закуп. Због тога је дошло до повећања пољопривредне производње. Од краја кинеска планска економија совјетског типа реформише се у мешовиту (блиску тржишној) економију, али и даље под политичким оквирима КП Кине. Колективизација у пољопривреди замењена је приватизацијом земље. Повећана је одговорност локалних власти и директора фабрика. Дозвољено је отварање великог броја мањих приватних фирми, а стране инвестиције охрабрене су бројним економским и политичким мерама. Захваљујући тим реформама Кина бележи убрзани економски раст и постаје произвођач са веома ниским трошковима. Она је данас друга економија света по укупном БДП-у. Године примљена је у Светску трговинску организацију.

Кина има веома висок економски раст који је деценијама двоцифрен, а за прво тромесечје 2011. године износи око 10 посто.⁷ Располаже девизним резервама од 2,8 трилиона долара (више него сво национално богатство Француске). За три деценије Кина је од 2,2 процента светске производње достигла 14%, а предвиђа се да ће до

ња рата 1839. године. Британска флота је окупирала кинеску обалу и поразила Кинезе који су били при-
силени да отворе пет лука за британску трговину. Британија је добила и Хонг Конг. (Извор:
http://bs.wikipedia.org/wiki/Опјумски_rat 17. 2. 2012).

⁶ http://sh.wikipedia.org/wiki/Narodna_Republika_Kina (15. 2. 2012).

⁷ Економска криза која је захватила Сједињене Америчке Државе и западну Европу знатно се одрази-
ла и на економски развој и извозне потенцијале Кине. У последњем тромесечју 2011. године Кина беле-
жи пад БДП на 8,9%, а у прва три месеца 2012. године на 8,1%. То успоравање раста последица је
европских дужничких проблема (извоз у Европу смањен је за 1,8%) и слабије домаће потражње. (Поли-
тика, 14. и 15. 4. 2012, стр. 3).

2016. године достићи 18%. Са таквим темпом раста она ће, према прогнозама Међународног монетарног фонда, у наредних пет година претећи САД по реалном обиму производње. Сједињене Америчке Државе тренутно обезбеђују 20 посто светске производње, али ће 2016. године пасти на 18% и свет ће ступити у нову епоху.⁸

Савремену Кину прате велике миграције становништва. У последње три деценије око пола милијарде Кинеза прешло је из села у градове. Претпоставља се да ће до 2030. године у градовима живети милијарда људи – што значи да ће нових 300 милиона променити станишта. Та велика миграција је од 1992. године створила 42 нова града са преко милион становника. Данас Кина има 102 вишемилionска града, а претпоставља се да ће 2025. године имати 15 мегалополиса са по 25 милиона становника. Шангај је, на пример, град са 2.000 зграда виших од сто метара (двоструко више него Њујорк). У њему се свакодневно региструје по 1.000 аутомобила, а од центра до аеродрома (30 км) стиже се за седам минута и 20 секунди, брзином од 431 км/х.⁹

Велике миграције становништва прате одређене повољности, али и бројни проблеми. Миграције су допринеле изградњи нових 150 милиона станова које је изградило 37 милиона Кинеза запослених у грађевинарству. Миграцијом је, међутим, уништено око 11,6 милиона хектара плодне земље – двоструко више од укупних обрадивих површина Србије. Миграција врши и велики притисак на просторну инфраструктуру Кине, нарочито на саобраћај због наглог пораста броја аутомобила. Мрежа друмова ускоро би могла да постане градитељско чудо равно Кинеском зиду. Пораст броја аутомобила (око милијарда) ствара и велике енергетске и еколошке проблеме. Кина троши највише енергије на свету. Највећи је произвођач и потрошач угља, а готово половина производње (3,2 милијарде тона) спали се у термоелектранама. Загађеност је достигла толике размере да су људи у појединим регионима присиљени да носе маске на лицу.

Кина се економски нагло шири и на просторе ван азијског континента. Према прогнозама бројних теоретичара она има посебне планове за сваку државу у свету и за сваки континент посебно. Она интензивно помаже Грчку, Шпанију, Португал и друге земље ЕУ које имају велике дугове. Кина је купила 10% шпанских дугова, а закључени су и уговори у вредности од 5,6 милијарди долара у сфери транспорта и туризма. Кинези истовремено намеравају да откупе и део португалског дуга у вредности од 5 милијарди евра. Кинеске банке су до сада откупиле 630 милијарди евра државних дугова чланица Европске уније, што представља 70 посто свих дугова Уније.

У геополитичком смислу Кина се дели на два дела – кинеску земљу (Ханску Кину) и периферне регионе. Ханска Кина је територија на истоку и југу земље. У њој живи народ Хан који броји преко милијарду људи. Већина тог народа живи на обали океана и има водећу улогу у економији Кине. Они су више оријентисани ка развијеном свету и имају веома развијене трговинске и друге односе с европским државама, САД и Јапаном. Периферни, али и главни економски региони чврсто су везани за централну власт, што је услов опстајања Кине као државе. Кина систематски успоставља власт над окружујућим регионима и не дозвољава њихову доминацију или сепарацију.

⁸ Милошевић, З.: *Кина Пут свиле и зид – особености*, Печат, 4. јул 2011.

⁹ Јакошић, Б.: *Шангај оличење сна*, Политика 8. 4. 2012, стр. 3.

Геополитичке амбиције

Кинеску геополитику у историјском смислу одликују два битна елемента. То је велики „Пут свиле“ који је коришћен за трговину и велики Кинески зид који је Кину изоловао и штитио од осталог дела света. Та два елемента су актуелна и данас. Кина је, с једне стране, израсла у трговачку и економску велесилу и потребна јој је комуникација са светом. Она, с друге стране, и даље настоји да сачува своју особену културу и да се делимично ограда од остатка света. Другим речима, кинеска геополитика пута и зида заснована је на интегралној геополитичкој моћи државе, коју је конкретизовао Мао Це Дунг, постављањем три суштинска циља: (1) централизовати власт, односно обновити Пекинг као главни град и политички центар; (2) уједначити економски развој унутрашњости Кине и обале и (3) истерати странце из Кине. Другим речима, јачање централне власти и унутрашњег јединства ханског региона, осигурање контроле над окружујућим регионима и заштита обале од страних завојевача била су и остала три значајна геополитичка императива Кине.

Кинеска геополитика заснива се на политичкој стабилности, војној, економској и технолошкој моћи и на снази духа народа. У *политичкој сфери* савремена кинеска цивилизација геополитичке задатке решава сопственом, а не западном логиком. За разлику од западне логике „Време је новац“, кинеска логика се заснива на пословици „Што више журиш – теже је постићи циљ“. Они, такође, не дозвољавају мешање у њихове унутрашње односе под видом западне истрошене пароле о правима човека. Кинези сматрају да људска права нису лако мерљива категорија и не могу прихватити чињеницу да их Запад учи о животу и демократији. Истовремено, Кина настоји да уједини све кинеске провинције на основу формуле „једна држава – два система“, путем ширења културе и духовне сфере. Кина је успела да присаједини Хонконг и Макао, а сада јој је главни геополитички задатак враћање Тајвана у државне оквире. Међутим, ту се суочава са сепаратизмом и отпором Сједињених Америчких Држава, па становници Тајвана нуде другачије решење по формули: „један народ – две државе“.¹⁰

Кинези не желе да свет освајају *оружаним путем* и *ратом*, као што то раде Сједињене Америчке Државе и НАТО нападима на Републику Српску, СР Југославију, Ирак, Авганистан, Либију... Уместо насиља они нуде економску сарадњу и помоћ и тако постепено шире свој утицај на бројне земље Азије и Африке, али и Европе и Америке. Уместо оружја, дакле, они иду на међународну сцену путем економске експанзије и на том путу остварују видне резултате. У иностранство одлазе и људи и роба и капитал и услуге. Захваљујући томе, Кина је већ освојила нова тржишта. У многим земљама она гради бројне објекте стратешког значаја (луке, аеродроме, брзе пруге, мостове), а очекује се да ће преузети и иницијативу у стварању трансконтиненталних комуникација у Евроазији.¹¹

¹⁰ На Тајвану је крајем осамдесетих година живело 80% становника који су дошли из Кине. Међутим, дошло је до смене покољења. На почетку 21. века доминирају покољења која су рођена на острву и сматрају се делом самосталне нације. Десет година пре (1994) 44% становника острва изјашњавали су се као Кинези, а 16% као Тајванци. По подацима из 2004. на Тајвану има 18% Кинеза и 31% Тајванаца, па би се могло закључити да су либерализација политичког живота и високи степен материјалног благостања успорили раст националног самосазнања. (<http://dergachev.ru/book-geop-2004/9.html>)

¹¹ Кина осваја тржиште и на простору Србије. У току је изградња моста преко Дунава (Земун–Борча), а у току су и преговори за друге послове кредите.

Истовремено, Кина шири и идеологију левнице по Африци и латинској Америци. Сада учествује и у контроли Панамског канала (контролише трећину поморског саобраћаја) и увећава своје присуство у Карипском региону и целој Јужној Америци. У Сједињеним Држава налази се огроман кинески капитал који се процењује на око 4 билиона долара. Слична је ситуација и с Африком из које се у Кину транспортује 30% укупних количина нафте са тенденцијом даљег пораста. Кина је, у буквалном смислу, економски заузела цео афрички континент. У 1995. години имала је, на пример, обим размене са Африком од 6 милијарди долара, а 2010. године преко 130 милијарди долара. Очекује се да ће до 2015. године директне кинеске инвестиције у Африку достићи 50 милијарди долара.

Геополитичке амбиције Кине окренуте су и према централној Азији, тежишно према Казахстану и Монголији, али и према другим државама у окружењу.¹² На тај начин Кина попуњава вакуум који је настао у Централној Азији и настоји да тај санитарни коридор подведе у зону свог стратешког интереса. Те две државе су за Кину веома значајне због величине и богатства територије, али и због веома мале густине насељености становништвом, па их сматра и делом своје територије (у случају Казахстана само источни део).

Кина и Русија су у веома добрим односима, али између њих постоје и ривалства. Први полигон за одмеравање снага између тих кључних партнера у *Шангајској организацији за сарадњу* (ШОС) јесте Казахстан.¹³ Истина, ШОС је много кориснији Пекингу који ту организацију, уз руски пристанак, користи за ширење свог утицаја у Централној Азији. С друге стране, и Руси добре односе и савез са Кином користе за озбиљније супротстављање притиску Запада. Захваљујући добрим односима створили су се и услови да руски енергенти, кроз мрежу нових гасовода и нафтовода, могу несметано да путују и у Азију, а Европа мора да чини уступке како би обезбедила довољне количине за своје потребе. Поред тога, председници Русије и Кине су почетком друге половине јуна 2011. године потписали Декларацију којом су се обавезали да ће подржати једни друге у случају угрожавања безбедности. Декларацијом је истакнута важност принципа немешања у унутрашње послове и минималне примене војне силе у процесу решавања глобалних криза. У Декларацији су такође дефинисани ставови о конкуренцији у Азијско-тихоокеанском региону и о потреби за стварањем регионалне безбедности и сарадње. Истовремено, Декларација представља и одговор на покушај САД да се мешају у спорове Кине и неких држава југоисточне Азије и да тако умање растући кинески утицај у региону.

¹² Детаљније о томе може се видети у: Ђуровић, Б: *Ривалитет Кине и Русије у Азији*, Печат бр. 154, Београд, 2011, стр. 52–53.

¹³ Прве идеје о оснивању *Шангајске организације о сарадњи* (ШОС) појавиле су се још шездесетих година 20. века, када су СССР и Кина приступиле решавању пограничних питања. После распада Совјетског Савеза појавили су се и нови учесници у преговору у лику Русије и новонасталих држава у централној Азији. За Русију и Кину то је била изазовна могућност и шанса да се уједине напори за обједињавање централноазијског простора и онемогућавање експанзије других светских центара моћи у Централну Азију. Организација је основана у 2001. години између Кине, Русије, Казахстана, Таџикистана, Киргизије и Узбекистана. Она нема улогу војног блока, као што је, на пример, НАТО. Главни задаци Организације су обезбеђење стабилности и безбедности на широком пространству уједињених земаља; борба против тероризма, сепаратизма, екстремизма и трговине наркотицима и људима; развој економске сарадње, енергетског партнерства и научне и културне размене. Организација обухвата простор од око 30 милиона км², односно 60% територије Евроазије. Њен целокупан демографски потенцијал износи око четвртину становника планете, а економски потенцијал, укључујући кинеску економију – другу по снази у свету – одмах иза САД.

С друге стране, и Казахстан настоји да још више ојача привредну сарадњу са Кином и да обезбеди нове повољне кредитне трансхе из Пекинга. На тај начин, рачуна да би могао казахстанско „привредно чудо“, које је 2008. године пукло попут мехура, врати у првобитно стање. Тај „кинески ММФ“, међутим, функционише на сличним принципима као и онај у Вашингтону. Казахстан је за Кину земља од прворазредног интереса, не само због заједничке границе од 1.700 километара, већ првенствено због колосалних налазишта природног гаса, нафте, урана, обојених метала и великих залиха питке воде. Казахстан је истовремено и значајно тржиште за пласман кинеске робе. Он је девета држава по величини територије на свету, а по броју становника (16 милиона) заузима 61. место. За разлику од њега, Кина је четврта држава по величини територије (иза Русије, Канаде и САД) и прва по броју становника (140 на квадратни километар). Зато Кина вишак своје радне снаге прелива у Казахстан у којем, према незваничним подацима, ради преко 300.000 њених становника. Казахстан је важан и као транзитни чвор. Преко његове територије воде коридори за Русију и даље у Европу и утицај у овом региону за Пекинг јесте ствар престижа и експанзије. За тај утицај Кина се бори од 2. века пре нове ере.

Друго, не мање важно подручје интересовања Кине је Монголија. Она је још мање насељена од Казахстана, а велика је скоро као пола Европе (1.564.116 км²). Има око 2,7 милиона становника, односно 520 пута мање од Кине. Зато Кина масовно извози радну снагу северном суседу, тако да већ данас у Монголији послује око 1.100 кинеских компанија. Кинези, поред директних инвестиција, у својим рукама имају читаву прехранбену, половину текстилне и велики део кожарске индустрије. Прави циљ је, међутим, нешто друго. У Монголији се налазе велика налазишта волфрама, цинка, молибдена, олова, бакра, злата, кокса, гаса и нафте. Најважнији је, међутим, уран са 1,3 милиона тона залиха, за који су Кинези веома заинтересовани. Поред наведеног, Монголија је све до почетка прошлог века била део Кине и сасвим је разумљиво што је Кина за те просторе и даље заинтересована.

Наведени простори су истовремено и подручје интересовања Русије. Монголи су захвални Русима што су им почетком 1921. године подарили независност и најавили прикључење Русији са статусом аутономне републике. Они једино тако виде свој спас и просперитет. Монголи су прво покушали да се приближе Западу, али су, без обзира на обећања о стварању тзв. „Велике Монголије“, брзо увидели да ће њихова држава постати место за нуклеарни отпад. Схватили су, такође, да их Запад директно води у сукобе са Русијом и Кином, што би значило и фактички нестанак њихове државе са лица земље. Одлуци о прикључењу Русији, без сумње, допринели су и економски разлози. Монголија из Русије увози 95% нафте, а извози пољопривредне производе. Одлучено је да се дан присаједињења Русији први пут свечано обележи у мају 2014. године. Тим поводом председник Велике државне скупштине (хурала) Монголије Дамдини Демберел је изјавио: „Наши народи су се сродили још у времену које се у Русији назива монголско-татарски јарам. У пракси то није био јарам, већ узајамна сарадња две велике културе, која је раскинута вештачки. Тренутно постоји могућност да се обнови. Ствар је у томе што су Руси и Монголи браћа, што није само фраза, већ чињеница. У нашим венама тече иста крв. Стари сукоби су давно заборављени и ми ћемо поново бити заједно. И то је права одлука“.¹⁴

¹⁴ Милошевић, З: *У загрљају Русије*, чланак у: „Печат“ бр. 225, Београд, 2012, стр. 59.

У случају Казахстана ситуација је такође проблематична. Ова земља је и даље чланица Заједнице независних држава, Царинског савеза и Организације договора о колективној безбедности, чиме је и даље чврсто везана за Москву. Зато се претпоставља да до озбиљнијих сукоба неће доћи. Русија и Кина у наредних 10 до 15 година имају много више простора за сарадњу него за конфронтацију. Основни кохезиони фактор је њихов регионални савез (*Шангајска организација за сарадњу – ШОС*) који има своју политичку, али, пре свега, економску компоненту. Ту су и нафтоводи који из Сибира воде према Кини, али и заједнички територијални проблеми с Јапаном. Кина потражује острво Окинаву на којем се сада налази америчка база, а Руси настоје да и даље задрже Курилска острва која су својевремено била саставни део СССР-а. Те две државе имају и проблеме са заустављањем америчких интереса у подручју источне Европе и Азије, што такође иде у прилог њиховој чвршћој сарадњи и савезу.

Кина је истовремено и чланица *Организације* пет земаља у успону (БИКС) које карактерише бржи економски развој од других.¹⁵ Погодан положај и природни потенцијал обезбеђује им сировинску базу за њихов економски развој. Бразил је богат пољопривредним производима; Русија је једна од најбогатијих земаља у свету по питању сировина – нарочито нафте, гаса, гвожђа и дрвета; Индија је богата интелектуалним потенцијалом; Кина – највећи произвођач индустријских и других производа, а Јужноафричка Република – племенитим металима. То су главни ресурси на које се ослањају све економије света.

Први састанак државника тих држава, одржан у лето 2008. године у Јекатеринбургу, назван је самитом БРИК. Крајем марта 2012. године одржан је четврти самит БРИКС у Њу Делхију. На самиту су челници наведених пет многољудних и про страних држава са високих стопама привредног раста разматрали политичка, економска и социјална питања од заједничког и међународног значаја. Тема самита била је „Партнерство земаља БРИКС ради глобалне стабилности, безбедности и просперитета“. Разматране су и теме у вези са именовањем новог председавајућег Светске банке и мерама за решавање глобалне економске кризе. Државе БРИКС лобирају, такође, како би своју растућу економску снагу претвориле у већи дипломатски утицај, обезбеђивањем сталних места у Савету безбедности УН, за Индију, Бразил и ЈАР. На петом самиту (Дурбан, Јужноафричка Република) 26. до 27. марта 2013. године, договорено је оснивање заједничке развојне банке, без прецизирања детаља о њеној величини и структури. Основан је и Пословни савет који ће помоћи у изради вишестраног инвестиционог плана и развоју сарадње привредника у

¹⁵ *Организација Бразил, Русија, Индија, Кина*, назива се скраћено *БРИК* (почетна слова назива те групе држава). Идеју о формирању групе дали су латиноамерички политиколози, а скраћеницу је први почео да користи Џим О'Нил из корпорације за глобална финансијска истраживања Голдман Сакс. Скраћеница је врло брзо прихваћена у јавности, нарочито у медијима, до те мере да је већина извора из глобалних финансија користи без много објашњења. Касније се тој групи прикључује и Јужноафричка Република (ЈАР) и наведена скраћеница је промењена у *БРИКС*. Идеја је била да се формира група држава са највећом територијом, бројем становника и централним положајем у свом региону. Основа пројекта била је економска димензија, али и империјалистичко понашање администрације Сједињених Држава после хладног рата према свим државама света. То империјалистичко понашање нарочито је појачано после 11. септембра 2001. што је додатно наметнуло потребу за новим центром моћи.

различитим областима пословања. Основана је и „каса солидарности“ (заједнички кризни фонд) од 100 милијарди долара којим би, у случају погоршања платног биланса неке земље, остали могли да искажу међународну подршку. Наведена средства се не налазе на посебном буџету. То је новац централних банака које могу да резервишу део златних резерви за ту намену.¹⁶

Кина је, такође, и чланица *Групе 77*, помоћу које обезбеђује снажну подршку у Организацији уједињених нација. Реч је о веома бројној и активној међународној организацији земаља у развоју која делује под окриљем Уједињених нација и њених органа. У почетку је имала 77 земаља чланица. Тај број се повећавао по мери учлањивања нових чланица. Сада организација има 130 земаља чланица што је респективна снага за одлучивање у УН и другим значајнијим међународним организацијама.

У основи организације налази се трговинско-економска, финансијска и техничка сарадња између земаља у развоју. Значајно подручје је и разрада питања и усаглашавање ставова на конференцијама и заседањима органа Организације уједињених нација и других међународних институција. Основне сфере делатности Организације данас су: глобализација и међународна економика, финансирање развоја, трговина и развој, животна средина и развој, социјална давања и дискриминација полова, кооперација на нивоу „Југ – Југ“, дијалог „Север – Југ“, научно-технички развој, информационо-комуникационе технологије.

Кина и Сједињене Америчке Државе истовремено су и партнери и ривали. Оне су економски снажно повезане, али постоје и бројне супротности. За ту компликовану везу, можда јединствену у свету, скована је и кованица „френемис“ („пријатељи непријатељи“). Сједињене Државе су и даље најмоћнија светска сила која је прошла свој „империјални“ зенит. Оне су у мирном силаску, а Кина је сила у снажном успону и, као такве, на геополитичким теразијама имају позицију „нултог збира“ – колико једна отежа, толико друга олакша. Оне нису у хладном рату, али нису ни у претерано блиским односима, већ, како Ноа Фридман истиче, у „кул“ („ин“) рату – у тренду и моди. Интензивно се шпијунирају, али су веома зависне једна од друге. У САД се тренутно школује око 200.000 кинеских студената. Кина највише извози на америчко тржиште (25% од укупног извоза), а Сједињене Државе су њен највећи дужник. Сједињене Државе Кини дају хартије од вредности, а Кина, затим, купује њихове компаније и друге некретнине. Тако, на пример, кинеска компанија „Шангуи“ има намеру да за рекордних 4,7 милијарди долара купи највећег произвођача свињетине „Смитфилд“. Том куповином Кина би могла да добије знање америчке компаније о генетици свиња, што би јој помогло да направи велики искорак у сопственој производњи која је давно премашила америчку. Слична је ситуација и са другим компанијама (биоскопским ланцем АМЦ који је Кина купила за 2,6 милијарди долара, затим одељењем Ај-Би-Ема за производњу лаптопова...). Због јефтиније радне снаге, бројне америчке компаније се пресељавају на кинеску територију. У „Форду“, чак постоји и удружење са 650 чланова, а „Ценерал моторс“ послује у Кини под именом „Ценерал ко моторс“. Поред осталог, у плану је да се аутомобили из фабрика у Кини у догледно време извозе у Сједињене Државе. Кина и САД, дакле, економски снажно сарађују, али Кина

¹⁶ *Договорено оснивање развојне банке БРИКС-а*, Политика, Београд, 28. 3. 2013, стр. 3.

нерадо прихвата чињеницу да се америчке снаге налазе у Тихом океану и да се снаге НАТО приближавају кинеској територији.¹⁷

Кина се према суседима територијално шири на један крајње необичан начин. У првој половини 2011. године Таџикистан је уступио Кини један посто своје територије или 1.122 км². Спор који је стар 130 година управо се сада решава. Таџикистан је ту територију предао, а заузврат је добио повољне кредите и другу финансијску помоћ. Казахстан је предао Кини у закуп на 10 година 7.000 хектара обрадиве земље. Киргизија је 2004. године на сличан начин предала 900 км² територије. Бројне територијалне спорове са суседним државама, укључујући Русију, Вијетнам и Индију, Кина управо сада решава у сопствену корист.¹⁸ Истовремено, Кина своје суседе дискретно упозорава да не уступају базе оружаним снагама САД и НАТО. Филипинима који су понудили веће војно присуство оружаних снага САД на својој територији прете добро одмереним санкцијама. Истовремено препоручују Филипинцима да „размисле о избору између губитка тако доброг пријатеља као што је Кина или добитка узалудног партнера као САД“.¹⁹

Према проценама бројних стручњака, Кину данас вуче пет снажних „мотора“ развоја: убрзање индустријализације, главна улога у глобализованом свету, доминација у информационим технологијама, убрзана модернизација инфраструктуре и раст интернационализације домаће економије. То се постиже радном снагом 780 милиона све квалификованијих људи – пет пута бројнијом него у САД. Систем школовања у Кини, који је један од најуспешнијих на свету, годишње произведе око три милиона нових образованих људи и истраживача посвећених развоју. Са таквом радном снагом и системом едукације Кина би до краја треће деценије могла преузети привредно лидерство у свету.²⁰

У операционализацији геополитичког кода главни савезник централних кинеских власти су Кинези из целог света. То су, пре свега, Кинези на острвима Тајван, Хонконг и Сингапур. Ту је и кинеска дијаспора од око 300 милиона људи, која за разлику од других, може да наступи као самостални геополитички играч. Она има интелектуалну и економску моћ која изазива дивљење. Претпоставља се да је око 75 посто кинеских иностраних инвестиција њихово дело. Интересантно је и то да сва кинеска дијаспора, сагласно историјској традицији, има држављанство Кине. Она се успешно адаптира на било који политички режим у земљи и у свету. Кина је, дакле, постала самостални геополитички играч, способан да уз помоћ дијаспоре „матира“ Запад или евроазијско пространство, ако и када Пекинг закључи да је наступило време за то.

¹⁷ Детаљније о томе може се видети у: Милан Мишић, *САД и Кина – геополитичка крменадла*, чланак у: Политика, Београд, 9. 7. 2013, стр. 4 и 5; Збигњев Бжежински, *Америка – Кина и судбина света*, Албтрос плус, Београд, 2013; Бранко Жујовић: *Кинеска економија до 2030. двоструко већа од америчке*, Нови Стандард, Београд, 7. 7. 2013.

¹⁸ Милошевић, З., *Кина Пут свиле и зид – особености*, Печат, 4. јул 2011.

¹⁹ *Кина дискретно упозорава суседе*, Политика 30.1. 2012.

²⁰ „...до 2050. године три највеће привреде на свету би могле бити Кина, Индија и Бразил. Четврто место припадаће САД, а на петом месту могла би, иако то данас скоро бизарно звучи, да се нађе Нигерија“ (Бранко Жујовић: *Кинеска економија до 2030. двоструко већа од америчке*, Нови Стандард, Београд, 7. 7. 2013).

Закључак

Кинеска геополитика заснива се на политичкој стабилности; војној, економској и технолошкој моћи и на снази духа народа. У *политичкој сфери* савремена кинеска цивилизација геополитичке задатке решава сопственом логиком; не дозвољава мешање у њене унутрашње односе под видом западне истрошене пароле о правима човека. Кинези не желе да свет освајају *оружаним путем* и *ратом*, као што то раде Сједињене Америчке Државе и НАТО на Републику Српску, СР Југославију, Ирак, Авганистан, Либију... Уместо насиља, они нуде економску сарадњу и помоћ и тако постепено шире свој утицај на бројне земље Азије и Африке, али и Европе и Америке. Геополитичке амбиције Кине окренуте су и према централној Азији, тежишно према Казахстану и Монголији, али и према другим државама у окружењу. Са Русијом Кина одржава веома коректне и пријатељске односе, али између њих постоје и ривалства. Истовремено она дискретно упозорава своје суседе да не уступају своје базе оружаним снагама САД и НАТО. У операционализацији те геополитичке стратегије главни савезник централних кинеских власти су Кинези из целог света, којих има око 300 милиона.

Литература

1. Бжежински, З: *Велика шаховска плоча*, <http://www.tvorac-grad.com/knjige/scribd/velikasaahovskaploca.html> (6. 2. 2013).
2. Бжежински, З: *Америка – Кина и судбина света*, Албротс плус, Београд, 2013.
3. Чарлс В. Кеглијр, Јуџин Р. Виткоф: *Светска политика, тренд и трансформација*, група издавача, Београд, 2006.
4. *Договорено оснивање развојне банке БРИКС-а*, Политика, Београд, 28. 3. 2013, стр. 3.
5. Ђуровић, Б: *Ривалитет Кине и Русије у Азији*, чланак у: Печат бр. 154, Београд, 2011.
6. Holbrooke, R: *To End a War*, Modern Library, New York, 1999.
7. Јакшић, Б: *Шангај оличење сна*, Политика 8. 4. 2012, стр. 3.
8. *Кина дискретно упозорава суседе*, Политика 30. 1. 2012.
9. Ларјуел, М. и Књазев: *Централна Азија зарања у „тотални конфликт“?* // URL: <http://www.fergananews.com/article.php?id=6745> (10. 1. 2013)
10. Милан Мишић, *САД и Кина – геополитичка крменадла*, чланак у: Политика, Београд, 9. 7. 2013, стр. 4 и 5.
11. Милошевић, З., *Кина Пут свиле и зид – особености*, Печат, 4. јул 2011.
12. Павићевић, С: *Нови свјетски поредак и дехуманизација човјека*, НУБЛ; Бања Лука, 2012.
13. Русија и Кина блокирале резолуцију УН о Сирији, Политика, 5. 2. 2012.
14. Сакан, М: *Геополитика у савременом свету*, НУБЛ, Бања Лука, 2012.
15. Сакан, М: *Наука о међународним односима*, НУБЛ, Бања Лука, 2012.

16. Сакан, М: *Студије мира – Полемологија и Иринологија*, Независни универзитет Бања Лука, 2008.
17. Samuel P. Huntington: *Clash of civilization – Remaking World Order*, Touchstone Book, N. York, 1997.
18. Закариа, Ф: *Свијет након Америке*, Фрактура, Запрешић, 2009.
19. Дергачев В. А: *Геополитика*, Учебник для вузов, М.:ЮНИТИ-ДАНА, Москва, 2004.
20. Дугин, А: *Основы геополитики*, Арктозея, Москва, 2000.
21. http://bs.wikipedia.org/wiki/Narodna_Republika_Kina)
22. http://ru.wikipedia.org/wiki/Китайская_Народная_Республика
23. http://en.wikipedia.org/wiki/People's_Republic_of_China
24. <http://dergachev.ru/book-geop-2004/9.html>)
25. http://sh.wikipedia.org/wiki/Narodna_Republika_Kina (15. 2. 2012)
- 26 http://bs.wikipedia.org/wiki/Опјумски_рат (17. 2. 2012)